

Цвірова В. В.

*кандидат економічних наук,
здобувач наукового ступеня доктора економічних наук,
Воєнна академія імені Євгенія Березняка
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-593-1-56>

ОБОРОННЕ БЮДЖЕТУВАННЯ БРАЗИЛІЇ В УМОВАХ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Сучасна міжнародна система безпеки характеризується посиленням суперництва між провідними державами за економічне домінування, політичний вплив, контроль територій та військову перевагу, що призводить до поширення гібридних загроз зростання стратегічної невизначеності. Ці фактори створюють нове безпекове середовище для держав глобального Півдня, змушуючи їх переоцінювати оборонні пріоритети в умовах обмежених ресурсів. Бразилія, як найбільша держава Латинської Америки з амбіціями стратегічної автономії може виступати показовим прикладом такого адаптаційного процесу. Її оборонне бюджетування виступає ключовим індикатором того, як внутрішні економічні реалії та зовнішні виклики формують конкретні параметри оборонної політики.

За даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру, світові військові витрати у 2024 році сягнули рекордних 2718 млрд дол. США, що на 9,4% більше, ніж у 2023 році. Сучасні тенденції глобальних військових витрат демонструють структурний зсув після 2014 року, що значно посилюється після 2022 року внаслідок російського повномасштабного збройного вторгнення в Україну. За цими ж даними, абсолютні оборонні видатки Бразилії з 2010 по 2024 рік демонстрували нерівномірну динаміку, чутливу до економічних циклів та політичних змін:

період зростання (2010–2014): за президентства Ділми Русеф оборонні видатки зросли з близько 27 млрд доларів до 35 млрд доларів, що відповідало економічному буму та амбіціям країни щодо участі в миротворчих місіях та розширення регіонального впливу;

період глибокої рецесії та політичної кризи (2015 – 2020) призвели до різкого скорочення бюджету – оборонні видатки впали з 1,4% ВВП у 2014 році до рівня 1,1% ВВП до у 2020 році;

період повільного відновлення (2021 – 2023) – частка оборонних витрат піднялася до рівня близько 1,2% ВВП, однак цей показник був значно нижчим середньосвітового показника (~2,2%) [1].

Військові видатки Бразилії станом на 2025 рік становлять близько 1,1% ВВП (23,5–23,7 млрд USD) [2], однак з 2024 року вони перестали бути суто витратною статтею, оскільки їх було інтегровано в програму “Nova Indústria Brasil”, зокрема в її “Missão 6”, що фокусується на фінансуванні забезпечення державного суверенітету та розвитку оборонних технологій. Оскільки бразильська економіка демонструє поступове зростання, можна очікувати, що оборонний бюджет зросте з 25,1 мільярда доларів у 2026 році до 27,2 мільярда доларів у 2030 році.

Серед зовнішніх чинників турбулентності міжнародної архітектури безпеки, що одночасно стали внутрішніми детермінантами перегляду фінансування оборонної політики Бразилії слід виділити такі:

- зростання присутності ВМС КНР та активність росії розцінюються в Бразилії як виклик монопольному контролю над «Блакитною Амазонією», що прямо впливає на пріоритети фінансування ВМС;

- ослаблення режиму контролю за зброєю масового знищення стимулює інтерес Бразилії до освоєння технологій побудови підводного човна з ядерною силовою установкою як символу стратегічного стримування;

- криза у Венесуелі, зростання транснаціональної злочинності та наркоторгівлі висувають нові вимоги до підвищення мобільності армії та прикордонного контролю, що також повинно знаходити відображення в державному бюджеті.

При цьому фінансування військових витрат залишається суттєво обмеженим внаслідок жорсткого пріоритету соціальних видатків, що закріплений на законодавчому рівні (понад 40% федерального бюджету повинно виділятися на освіту, охорону здоров'я та соціальні програми).

Для визначення та аналізу макроекономічних факторів, що найбільш суттєво впливають на формування витрат на оборону, побудовано модель множинної регресії.

Специфікація моделі:

$$DE_t = \beta_0 + \beta_1 GDP_t + \beta_2 ER_t + \beta_3 INF_t + \beta_4 GPR_t + \epsilon_t, \quad (1)$$

де: DE_t – оборонні видатки (млрд USD);

GDP_t – ВВП Бразилії, виступає індикатором загальної фіскальної спроможності держави. Згідно з гіпотезою Вагнера, зростання державних видатків (у тому числі й на оборону) є наслідком економічного розвитку;

ER_t – курс бразильського реала до долара США (BRL/USD) – для Бразилії цей показник є критичним, оскільки більшість стратегічних програм (Grípen, PROSUB) базуються на імпорті високих технологій та комплектуючих, ціни на які номіновані у валюті;

INF_t – рівень інфляції – високий рівень інфляції в Бразилії у 2021–2022 роках зумовлював тиск на «негнучкі» видатки (зарплати та пенсії військових), обмежуючи ресурс для інвестиційних проєктів;

GPR_t – індекс геополітичного ризику (Geopolitical Risk Index) – розроблений Д. Калдарою та М. Яков'єлло, дозволяє кількісно оцінити вплив міжнародної турбулентності (війни, теракти, геополітична напруженість) на прийняття бюджетних рішень.

Отримані результати економетричного моделювання та аналізу бюджетних витрат Бразилії за період 2020–2024 рр. [3] дозволяють сформулювати кілька попередніх висновків щодо трансформації фінансової стратегії країни.

Високий коефіцієнт регресії при показнику ВВП (β_1) підтверджує, що оборонна політика Бразилії залишається проциклічною, тобто фінансування збройних сил прямо залежить від економічної кон'юнктури, а не лише від безпекових потреб та турбулентності міжнародної архітектури безпеки.

Статистична значущість Індексу геополітичного ризику (GPR) у нашій моделі означає, що хоча раніше Бразилія вважалася країною, віддаленою від глобальних конфліктів, у 2022–2024 роках ситуація почала змінюватися. По-перше, війна в Україні зумовила зростання цін на енергоносії та добрива, що змусило Бразилію переглянути концепцію логістичної безпеки та захисту морських шляхів у Південній Атлантиці. По-друге Бразилія, будучи одночасно важливим торговим партнером США та Китаю змушена інвестувати у власну кібербезпеку, щоб уникнути технологічної залежності (модель фіксує сплеск видатків саме у періоди зростання міжнародної напруженості, незважаючи на внутрішню інфляцію). Модель опосередковано підтверджує, що «жорсткість» бюджету (висока частка витрат на персонал – близько 75%)

значно обмежує ефективність інвестицій. Бразилія намагається вирішити цю дилему через механізм PAC (Programa de Aceleração do Crescimento). Включення оборонних проєктів до програми прискореного зростання дозволяє використовувати державні інвестиції як інструмент стимулювання промисловості (Embraer, Helibras). Це перетворює оборонний сектор на локомотив високотехнологічного ВВП.

Коефіцієнт валютного курсу β_2 вказує на високу вразливість стратегічних програм до девальвації реала. Кожне падіння курсу BRL до USD автоматично збільшує вартість обслуговування контрактів зі Швецією та Францією. У відповідь на це Бразилія у 2024 році почала активніше впроваджувати політику «Offset-контрактів», вимагаючи 100% передачі технологій для створення власної бази виробництва та зменшення валютних ризиків у майбутньому.

Таким чином, сучасне оборонне бюджетування Бразилії відображає прагматичну адаптацію до глобальної нестабільності в рамках жорстких внутрішніх обмежень. Замість різкого нарощування військових видатків країна обирає шлях селективної модернізації та інституційного розвитку. Основними напрямками трансформації військових видатків залишаються: завершення обмеженої кількості ключових програм для підтримання технологічного рівня збройних сил; поступова переорієнтація на захист морських комунікацій та ресурсів у Південній Атлантиці; розвиток нових видів воєнного потенціалу без значних бюджетних капіталовкладень; підтримка національного ОПК як стратегічного активу держави. Ключовою перешкодою для ефективного фінансування сфери оборони залишається структурна жорсткість бюджету. Частка обов'язкових видатків на персонал (понад 75%) створює «ефект витіснення» інвестицій. Перехід до програмно-цільового методу фінансування та виведення стратегічних проєктів за межі загальних фіскальних обмежень є необхідним кроком для підтримки обороноздатності країни.

В умовах анархії та відсутності авторитетного міжнародного арбітра держави змушені здебільшого покладатися на свої можливості, а їх оборонні зусилля стають функцією від зовнішніх загроз та можливостей. Концепцію стратегічної автономії, яку сьогодні активно використовує бразильський істеблішмент доцільно розглядати в якості похідної від реалістичного прагнення до максимізації незалежності в прийнятті політичних рішень.

Література:

1. SIPRI Military Expenditure Database. URL: Stockholm International Peace Research Institute. URL: <https://www.sipri.org/databases/milex>.
2. Brazil – Military expenditure (% of GDP). Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/brazil/military-expenditure-percent-of-gdp-wb-data.html>.
3. Statsmodels Development Team. URL: https://www.statsmodels.org/dev/generated/statsmodels.regression.linear_model.OLS.html.